

Luigi Pirandello

DRAMATISCH DRIELUIK

met:

*Zes personages op zoek naar een schrijver
Ieder op zijn manier
Vanavond improviseren wij*

Uit het Italiaans vertaald door Conrad van de Weetering

UITGEVERIJ PAPIEREN TIJGER

Inhoud

Voorwoord	7
Theatertriptiek	8
Tijdslijn	10
Zes personages op zoek naar een schrijver	15
Ieder op zijn manier	85
Vanavond improviseren wij	161
Verantwoording van de vertaler	249

Voorwoord

*Il poeta è un fingatore.
Finge così completamente
che arriva a fingere che è dolore
il dolore che davvero sente*

De dichter is als een acteur,
die vormgeeft aan een rol,
zodanig dat zijn echte pijn
de indruk wekt gespeeld te zijn.

In 1954 zag ik in Parijs het toneelstuk *Vanavond improviseren wij* van Luigi Pirandello (1867-1936). Het maakte met zijn voortdurend balanceren tussen spel en werkelijkheid, en vooral ook met zijn beeld van een dictatuur in de laatste scène, kort na de oorlog, een zo diepe indruk op me dat ik besloot er alles aan te doen om dit stuk ook in Nederland gespeeld te krijgen.

Ik dacht toen nog niet aan het zelf vertalen, maar omdat ik als danser veel in schouwburgen kwam en dus regelmatig acteurs en regisseurs ontmoette, ging ik ervan uit dat het wel zou werken als ik maar veel reclame voor Pirandello zou maken. Niet dus.

Inmiddels was ik veel van Italië gaan houden en omdat je daar niets bereikt als je geen Italiaans spreekt ging ik maar Italiaans leren. Het hielp dat we met ons ballet af en toe in Italië op tournee gingen terwijl ik ook nog tien jaar achter elkaar steeds gedurende een volle maand mijn vakantie in dat land doorbracht.

Uiteindelijk besloot ik zelf de vertaling ter hand te nemen. Die werd in 1966 bij Van Ditmar gepubliceerd en in het jaar daarop uitgevoerd door Toneelgroep Theater in Arnhem.

Uiteraard ging ik ook andere stukken van Pirandello lezen en vertalen.

In 2007 zag ik in Florence, dat een toneelgezelschap daar in drie avonden achter elkaar – als een triptiek – de drie stukken *Zes personages op zoek naar een schrijver*, *Ieder op zijn manier* en *Vanavond improviseren wij*, die volgens Pirandello bij elkaar horen als „theater in het theater” of met andere woorden *spelen met toneel*, speelden en toen besloot ik ook daar reclame voor te gaan maken, en de drie vertalingen nog eens zorgvuldig door te nemen, want zoals bekend verouderen vertalingen veel sneller dan originele teksten.

Zes personages op zoek naar een schrijver

Sei personaggi in cerca d'autore (1921)

Het stuk moet nog geschreven worden.

De personages:

Vader
Moeder
Stiefdochter
Zoon
Jongetje en Meisje (zonder tekst)
Madame Pace

De acteurs:

Regisseur en eerste karakterspeler ook genoemd
oude komiek
Eerste actrice
Jonge actrice
Jeune premier
andere acteurs en actrices
Regieassistent
Souffleur
Inspiciënt
Requisiteur
Electricien
Toneelmeester
Portier
Toneelknechten

Overdag op een schouwburgtoneel.

N.B. het stuk heeft geen scènes en bedrijven. De voorstelling wordt (bij open doek) onderbroken als de regisseur en de vader zich terugtrekken om de volgorde van de opkomsten vast te stellen waarbij de acteurs het toneel verlaten; en een tweede keer als de toneelmeester per ongeluk het doek laat zakken.

Het doek is al op als het publiek binnenkomt. Het toneel is bijna leeg, zonder decors en gordijnen en zo goed als donker. Links en rechts van het toneel zijn trapjes naar de zaal. De kap van het souffleurshok staat naast het gat in de vloer. Op de voorgrond een tafeltje en een stoel (met de rug naar het publiek) voor de regisseur en nog wat tafeltjes en stoelen, om eventueel te kunnen gebruiken bij de repetitie. Opzij op het toneel, een piano. Het zaallicht is uit. Door de toneeldeur komt de inspiciënt in over-all op, hij draagt een tas aan zijn riem. Hij neemt wat planken en gereedschappen van achter het toneel mee naar voren, en gaat op zijn knieën zitten timmeren. Dan komt de regieassistent.

REGIEASSISTENT Wat doe je?

INSPICIËNT Ik timmer...

REGIEASSISTENT Nu pas? Het is al halfelf... De regisseur kan ieder ogenblik binnenkomen.

INSPICIËNT Ik moet ook een keer kunnen werken.

REGIEASSISTENT Die tijd krijg je, maar nu niet.

INSPICIËNT Wanneer dan?

REGIEASSISTENT Als de repetitie is afgelopen. Ruim alles op want ik moet nu het toneel in orde maken voor de tweede acte van *Het rollenspel*.

*De inspiciënt raapt mopperend al zijn spullen op en verdwijnt. Om beurten komen een stuk of tien acteurs binnen voor een repetitie van *Het rollenspel* van Pirandello. Ze groeten de regieassistent, praten wat met elkaar, een paar gaan er naar de kleedkamer, anderen, zoals de souffleur met zijn tekstboek onder de arm, blijven op het toneel. Ze lachen, mopperen, lezen elkaar een kritiek voor. Om het geheel natuurlijk en levendig te maken zijn ze kleurig gekleed. Eén van de acteurs speelt dansmuziek op de piano en de jongste acteurs en actrices dansen.*

REGIEASSISTENT (klapt in zijn handen) Genoeg, ophouden, de regisseur komt eraan.

Ze kijken allemaal de zaal in, waar helemaal achterin de regisseur verschijnt, hoed op, sigaar in de mond en een stok onder zijn arm. Hij schuifelt tussen de stoelen door, klimt één van de trapjes op en begroet de spelers. De regieassistent geeft hem de post, een paar kranten en een manuscript.

REGISSEUR Geen brieven?

REGIEASSISTENT Nee, dit is alles.

REGISSEUR (geeft hem het manuscript terug) Leg dit even in mijn kamer. (tegen de electricien) Geef eens wat licht, ik kan geen hand voor ogen zien.

ELECTRICIEN Komt in orde.

Aan de rechterkant van het toneel verschijnt fel, wit licht. De souffleur gaat in zijn hokje zitten, steekt een lampje aan en bekijkt zijn tekst.

REGISSEUR (klapt in zijn handen) Kom we beginnen, is iedereen er?

REGIEASSISTENT ...*(naam van de eerste actrice)* is er nog niet...

REGISSEUR Zoals altijd. We zijn al tien minuten te laat. Schrijf haar maar op voor een boete, ze moet leren op tijd te komen.

Achter in de zaal klinkt de stem van de eerste actrice.

1^E ACTRICE Nee, alsjeblieft, ik ben er al.

Ze is in het wit gekleed met een grote hoed op en houdt een klein hondje onder haar arm. Ze loopt snel over het middenpad de zaal door en klimt één van de trapjes op.

REGISSEUR Je hebt gezworen, dat we altijd op je zullen wachten hè?

1^E ACTRICE Sorry, ik heb geprobeerd een taxi te krijgen maar dat is niet gelukt. Ik zit niet in de eerste scène en je bent ook nog niet begonnen... *(ze geeft haar*

hondje aan de toneelmeester).Hè, doe me een plezier, breng haar even naar mijn kamer.

REGISSEUR Ook dat nog. Een hond. (*klapt weer in zijn handen*) We doen het tweede bedrijf van *Het rollenspel*. (*gaat in zijn stoel zitten*) Wie is er op het toneel?

Drie acteurs blijven op het toneel, de anderen gaan in de coulissen zitten en de eerste actrice gaat vóór op het toneel aan een tafeltje zitten.

REGISSEUR Zit je dus toch in de eerste scène?
1^E ACTRICE Ik? welnee!
REGISSEUR Wat doe je daar dan?

De eerste actrice staat op en gaat bij de anderen in de coulissen zitten.

SOUFFLEUR (*tot de souffleur*) Begin maar.
Het huis van Leone Gala. Een wat vreemde woon/werkkamer.

REGISSEUR (*tot de toneelmeester*) We nemen de rode salon.
TONEELMEESTER Rood? doen we.

SOUFFLEUR Een onafgeruimde eettafel en een schrijfbureau met boeken en papieren. Boekenkasten en een rijkge vulde porseleinkast. Op de achtergrond de deur naar de slaapkamer van Leone, links opzij een deur naar de keuken. De hal is rechts.

REGISSEUR (*staat op en wijst*) Dus, daar is de hal, daar de keuken en daar de slaapkamer. (*tot de aanwezige acteurs*) Jullie komen altijd binnen door deze deur en vertrekken daar ook weer. (*tot de toneelmeester*) Kun je daar een deur neerzetten, met een gordijn ervoor...

TONEELMEESTER Komt in orde.

SOUFFLEUR (*lezend*) Leone Gala, Guido Venanzi, Filippo bijgenaamd Socrates. (*tot de regisseur*) Moet ik de regieaanwijzingen ook lezen?

REGISSEUR Ja natuurlijk, hoe vaak moet ik dat nog zeggen?
SOUFFLEUR Als het doek opgaat staat Leone Gala met een koksmuts op en een schort voor een ei te klutsten.